

В І Д Г У К

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, професора кафедри кримінальної юстиції Державного податкового університету Цимбала Петра Васильовича на дисертацію Ящука Володимира Олеговича за темою: «Використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 – Право

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача в цілому.

Актуальність теми дисертації не викликає сумнівів з огляду на низку причин.

В результаті вчинення більшості кримінальних правопорушень поширеними є випадки відсутності будь-яких слідів, або їх недостатня кількість для висунення версій та планування розслідування. Пояснюється це тим, що кожен правопорушник намагається замаскувати, знищити та приховати сліди на місці вчинення кримінального правопорушення. Водночас, відсутність класичних слідів вчинення кримінальних правопорушень можна компенсувати наявністю запахових слідів. Саме тому, у таких ситуаціях, актуальним і доречним є наявність вичерпних можливостей використання у кримінальному провадженні одорологічної інформації.

Однак, варто констатувати ряд проблемних питань, які перешкоджають їх ефективному використанню під час кримінального провадження: недоліки нормативно-правової регламентації порядку виявлення, дослідження та використання запахових слідів (на думку 81,7% слідчих, 85,7% інспекторів-криміналістів, 78,1% експертів), відсутність практичних рекомендацій щодо роботи із запаховими слідами (69,2%, 67,1%, 72,4%

опитаних), недостатні знання у практиків щодо роботи із запаховими слідами (70,8%, 70,0%, 65,7% опитаних), проблеми використання результатів запахових слідів під час доказування у кримінальному провадженні (49,7%, 68,6%, 86,7% опитаних), недосконалість методики судово-експертного дослідження запахових слідів (67,5% слідчих, 68,6% інспекторів-криміналістів, 73,3% експертів).

Разом з тим, практика використання запахових слідів активно застосовується в усьому світі, але в сучасній вітчизняній криміналістичній літературі дослідженню запахових слідів приділяється досить мало уваги. Перелічені обставини, а також недостатнє техніко-криміналістичне забезпечення, відсутність достатнього досвіду роботи із запаховими слідами, створюють серйозні труднощі для ефективного впровадження криміналістичних засобів, методів, прийомів діяльності у повсякденну практику роботи із запаховими слідами правоохоронними органами, свідчать про актуальність теми дисертаційного дослідження.

Нагальною є необхідність вирішення низки проблемних питань, пов'язаних з удосконаленням нормативно-правової регламентації виявлення, фіксації, дослідження, використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень, розроблення організаційно-правових засад діяльності відповідно до сучасних умов, надання криміналістичних рекомендацій щодо підвищення ефективності використання запахових слідів під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Окреслені й інші обставини засвідчують актуальність обраної теми.

Дисертація виконана відповідно до Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015; Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх

справ на період до 2020 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 1023-р, і Плану заходів з її реалізації, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 693-р; Стратегії розвитку Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України на період до 2020 року та Плану заходів щодо її реалізації, затверджених 20 наказом МВС України від 15 березня 2017 року № 229; п. 12, 14, 27 Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 року, протокол № 28). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 12 листопада 2020 року, протокол № 22 та зареєстровано Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 712, 2021 рік).

За результатами вивчення дисертації та наукових публікацій здобувача, зарахованих за темою дисертації, можна стверджувати, що наукова праця оформлена згідно з нормативними вимогами, передбаченими для такого виду робіт, написана державною мовою з дотриманням наукового стилю. Положення, висновки та пропозиції, що містяться у науковій праці, в цілому характеризуються аргументованістю і послідовністю. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікацій.

Висновки до розділів та загальні висновки відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок.

Результати наукового дослідження апробовано на науково-практичних заходах та опубліковано в 10 наукових виданнях, серед яких 4 наукових статей у фахових виданнях України, 1 стаття в іншому науковому виданні, а також 5 тез доповідей на науково-практичних конференціях, семінарах, наукових читаннях. Основні положення дисертації в достатній мірі розкриті в представлених публікаціях.

Дисертація становить самостійне дослідження, висновки та пропозиції, викладені у роботі, є особистим здобутком автора щодо використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень.

Усі сформульовані в дисертації положення та висновки ґрунтуються на власних дослідженнях.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим монографічним дослідженням, у якому комплексно висвітлено теоретичні положення та розроблено практичні рекомендації щодо використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень, сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, що мають наукову новизну.

Заслуговеє на увагу висновок автора про те, що запропоновані пропозиції щодо актуальних напрямів удосконалення використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень: формування наукових засад використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень; розробка стандартизованих правил виявлення, вилучення, дослідження та використання запахових слідів; формування методики судово-одорологічного дослідження у системі методик судово-експертних досліджень; створення системи одорологічних лабораторій, які повинні відповідати кращому досвіду іноземних держав; використання висновків судово-одорологічних експертиз як джерела доказів у кримінальному провадженні.

Важливими є результати тлумачення та пропозиції надання пропозицій щод доповнення п. 9 Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України № 1145, розширивши нормативно-правове регулювання функціональних обов'язків кінологів з використання службових собак, додавши підпункт: «для пошуку речових доказів за фактами вчинення

кримінальних правопорушень»; надано пропозиції щодо доповнення п. 1.5 Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України, затвердженої наказом МВС України від 10 вересня 2009 р. № 390, додавши до видів криміналістичних обліків такий вид як «облік запахових слідів»; пропозиції до п. 7 Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «СЛІД» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», затвердженої наказом МВС України від 16 березня 2020 р. № 257, щодо нормативно-правового регулювання обліку запахових слідів.

Імпонує те, що надано пропозиції щодо формування наукових засад судово-одорологічної експертизи, з метою підвищення рівня її науково-практичного обґрунтування і визнання результатів її проведення як джерела доказів у кримінальному провадженні, із підкресленням необхідності атестації та державної реєстрації експертної методики судово-одорологічної експертизи, у визначеному Законом України «Про судову експертизу» порядку та унормування її засад у відомчих нормативно-правових актах (зокрема, Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5, удосконалення правової регламентації у нормативно-правових актах Експертної служби МВС України).

Важливим є удосконалення криміналістичних рекомендацій щодо роботи із запаховими слідами, що охоплює дії з їх виявлення, фіксації, вилучення та дослідження під час проведення слідчих (розшукових) дій, і передусім – під час огляду місця події, з метою досягнення завдань кримінального провадження.

Також позитивно сприймається те, що автором надано пропозиції щодо тлумачення методики судово-одорологічної експертизи як комісійної та комплексної, із розглядом ситуації щодо залучення до її проведення кількох експертів із однієї спеціальності, а також експертів за різними галузями знань

(кінолог, одоролог, хімік, криміналіст).

Для використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень значення мають й інші положення наукової новизни.

Наукова обґрунтованість результатів проведених здобувачем досліджень.

При написанні роботи здобувач опрацював *достатній масив джерел* з криміналістики та кримінального процесу.

Структура дисертації ґрунтується на комплексному підході щодо дослідження використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень.

Робота містить анотацію, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, що мають вісім підрозділів, висновки, список використаних джерел (148 найменувань) і додатки. Загальний обсяг дисертації становить 256 сторінок.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є *переконливими*. При їх обґрунтуванні дисертантом використано не лише правові та наукові джерела, а й емпіричні матеріали.

Наукова обґрунтованість результатів проведених здобувачем досліджень забезпечується різноманітністю опрацьованої джерельної бази, емпіричною базою, веденням коректної полеміки, використанням вдало підібраних методів пізнання, логікою викладення матеріалу, яка дозволила автору виконати поставлені завдання.

Емпіричну базу дослідження становлять: статистичні й аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України за 2017–2022 роки; дані, отримані внаслідок вивчення 66 кримінальних проваджень, під час досудового розслідування котрих (2016-2022 роки) досліджувалися запахові сліди (Волинська, Дніпропетровська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Одеська області, м. Київ); результати анкетувань

120 слідчих та 70 інспекторів-криміналістів Національної поліції України й 105 експертів Експертної служби МВС України (Вінницька, Житомирська, Київська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Чернігівська області та м. Київ). Також використано власний досвід автора, набутий під час роботи в органах досудового розслідування Національної поліції України. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Метою дисертаційного дослідження є формування теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень..

Для досягнення зазначеної мети здобувачем у повному обсязі виконано такі **завдання**:

- з'ясовано історичну генезу та висвітлити розвиток наукових досліджень щодо використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень;
- розкрито правові засади використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень;
- визначено поняття, види, характеристику запахових слідів, які використовуються під час розслідування кримінальних правопорушень;
- розкрито порядок роботи із запаховими слідами під час проведення огляду місця події;
- визначено засади використання запахових слідів у вирішенні завдань криміналістичної вибухотехніки;
- розкрито засади проведення судово-одорологічної експертизи запахових слідів;
- сформовані напрями вдосконалення техніко-криміналістичного забезпечення використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень;

– запропоновані напрями удосконалення методики судово-одорологічної експертизи запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень.

Ефективне виконання зазначених завдань відбулося завдяки вдало підібраній *методології* та вмілому її застосуванню.

Для досягнення поставленої мети в роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи, які дали змогу найоптимальніше врахувати специфіку об'єкта й предмета дослідження, зокрема: методи формальної логіки (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) – для детального з'ясування змісту досліджуваних питань (у всіх розділах дисертації); спеціально-правові методи, передусім порівняльно-правовий – під час аналізу норм матеріального та процесуального права, наукових категорій, визначень і підходів (у всіх розділах дисертації); історико-правовий – у межах тлумачення крізь призму наукових поглядів і положень законодавства основних термінів, що використані в дисертації, серед яких «запаховий слід», «одорологічна експертиза», (підрозділи 1.2, 1.3) системно-структурний – для формування пропозицій щодо вдосконалення використання запахових слідів під час вирішення організаційно-тактичних завдань розслідування кримінальних правопорушень (розділ 2); побудови алгоритму дій слідчого, експерта під час виявлення, фіксації, дослідження, використання запахових слідів у розслідуванні кримінальних правопорушень (підрозділ 2.2); метод системного аналізу – під час визначення напрямів удосконалення використання запахових слідів під час вирішення розслідування кримінальних правопорушень, які стосуються їх техніко-криміналістичного забезпечення (підрозділ 3.1.), методики судово-одорологічної експертизи (підрозділ 3.2); статистичний – задля підтвердження теоретичних висновків даними державної та відомчої статистики, узагальнення результатів вивчення емпіричних джерел (у всіх розділах дисертації); соціологічний – з метою підтвердження наукових висновків даними анкетування слідчих, інспекторів-криміналістів та експертів (у всіх розділах дисертації).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані чи вже використовуються у:

– *правозастосовній діяльності* органів досудового розслідування, Експертної служби МВС України – для удосконалення використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 10 травня 2022 року, акт впровадження Експертної служби МВС України від 19 травня 2022 року);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», підвищення кваліфікації слідчих, дізнавачів, інспекторів-криміналістів Національної поліції, експертів Експертної служби МВС України та інших категорій практичних працівників, підготовки навчально-методичних праць (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 17 січня 2022 року).

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Позитивно оцінюючи рецензовану працю, вважаю за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні аспекти досліджуваної проблематики, висловити свої міркування та побажання з цього приводу.

1. Заслуговує на увагу, що за змістом наукової новизни, рубрика «вперше», здобувач формує криміналістичні рекомендації щодо роботи із запаховими слідами, що охоплює дії з їх виявлення, фіксації, вилучення та дослідження під час проведення слідчих (розшукових) дій. Такі рекомендації наведені у підрозділах 2.1 «Запахові сліди під час проведення огляду місця події», 2.2 «Запахові сліди у вирішенні завдань криміналістичної вибухотехніки», 3.1 «Удосконалення техніко-криміналістичного забезпечення використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень дисертації» та ін. Поділяючи думку про актуальність та важливість вказаних криміналістичних рекомендацій, варто

було б підготувати систематизовані методичні рекомендації для практичних підрозділів органів досудового розслідування і таким чином додатково впровадити отримані результати.

2. У підрозділі 1.2. «Правові засади використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень» автор обґрунтовує пропозицію щодо врахування у інформаційно-пошуковій базі «СЛІД» обліку запахової інформації й використання таких відомостей під час розслідування кримінальних правопорушень (с. 66 дисертації). Наведена пропозиція є, на думку офіційного опонента, перспективною. Однак, здобувачем залишилася не розкритою «технічна» сторона питання. А саме, які техніко-криміналістичні засоби, методи та прийоми будуть використані для виявлення, вилучення, дослідження, фіксації та обліку запахової слідової інформації?

3. За змістом підрозділу 2.2. «Запахові сліди у вирішенні завдань криміналістичної вибухотехніки», здобувач аналізує сучасну практику роботи правоохоронних органів при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв, акцентує увагу на проведенні оглядів місць подій за даних умов. Однак, слід було розкрити вказану проблематику у контексті вирішення завдань розслідування воєнних злочинів, вчинених у результаті збройної агресії росії відносно України. Вчинення воєнних злочинів проти військових та цивільних громадян нашої держави у значній мірі супроводжується використанням вибухових пристроїв, засобів і речовин, що вимагає належних засобів реагування з боку правоохоронних органів, й окремої дослідницької уваги вчених.

4. Враховуючи важливість компаративістського методу дослідження, здобувачу доцільно було більш ґрунтовно дослідити міжнародний досвід використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень. Окремі питання, які стосуються іноземного досвіду порушуються у роботі (наприклад, на с. 95-96, с. 152-154 дисертації, у тому

числі ґрунтовно вивчається практичний досвід із даного питання правоохоронних органів Чеської Республіки), однак не вичерпують проблематику. Відповідно, більш широке застосування компаративістського методу мало б позитивний вплив на зміст роботи та отримані результати.

Висловлені міркування у переважній більшості стосуються дискусійних питань, не впливають на належний науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані здобувачем, і лише підтверджують складність і злободенність досліджуваної проблематики.

Ящук Володимир Олегович є перспективним молодим дослідником, який проаналізувавши теоретичний, практичний і законодавчий матеріал, сформулював на цій основі слушні висновки, які є помітним внеском у такі науки як криміналістика та кримінальний процес.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертація *Ящука Володимира Олеговича* на тему: *«Використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень»* за актуальністю, ступенем новизни представлених результатів, їх наукової обґрунтованості, повноти викладення в опублікованих наукових працях, рівнем виконання поставленого наукового завдання та володіння методологією наукової діяльності відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Рецензована робота відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи

про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор – *Ящук Володимир Олегович* заслуговує на присудження *ступеня доктора філософії* з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

професор кафедри кримінальної юстиції

Державного податкового університету

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

Петро ЦИМБАЛ

Державний податковий університет
засвідчую:
Учений секретар
«09» 05 2023 р.